

Ваша светости,

Даме и господо

Два века након што се модерна српска дипломатија отиснула у свет у једном дрвеном чамцу под Београдском тврђавом, којим је преко Дунава Вожд Карађорђе послао Проту Матеју Ненадовића да затражи помоћ руског Цара; и осам векова после Светог Саве, коме приписују свевремену дефиницију геополитичког положаја Србије као Запада на Истоку и Истока на Западу – вечерас се поклањамо сенима наших славних предака, суочени са изазовима и питањима врло сличним онима који су ти велики људи постављали себи.

У праскозорје Карађорђеве буне српска дипломатија – након векова државног дисконтинуитета – пред собом има два велика задатка. Први, да устаницима обезбеди оружје и џебану; и, други, да у свету, који је тада од Србије био много даље него данас, пронађе оне који ће се својим речима и делима заузети за нас.

Слично као и нама данас, судбина је одредила да генерацији устаника буду ближа и примењивија дипломатска искуства из времена страдања средњовековне државе него из златног доба њеног успона. Да им буде даљи понос Стефана Немање, који је склапао савез са великим Фридрихом Барабаросом, него вазалско балансирање мудрог Стефана Лазаревића. Да им буде блеђе сећање на Душанову силу него на жртвену

Пише: Вук Јеремић
субота, 24 децембар 2011 15:59

дипломатију Оливере Лазаревић, која је после Косовске битке, зарад мира са Османском империјом, отишла у харем победника Бајазита Првог, човека који је погубио њеног оца кнеза Лазара.

Ипак треба да нас охрабри чињеница да, смештени у средиште руже моћних глобалних ветрова, нисмо први којима се то овде догађа. Али управо зато треба да свој учинак меримо крупним аршинима наших славних претходника.

Вековима касније – истина – не тражимо по свету оружје и џебану, али и даље трагамо за онима који ће се заузети за нас.

Наравно, сличност ових изазова не значи да су Србија и њена дипломатија 200 година стајале у месту. Али наводи нас да се упитамо нису ли неки српски усуди дати много пре, те да ли се два века српске дипломатије могу у најкраћем описати као борба воље против судбине, и да ли готово иста спољнополитичка питања је свака генерација морала изнова решавати за себе. Јер, као Запад Истоку и Исток Западу, као „кућа на путу“, како је писао Радован Самарџић, и данас нас многи од моћних виде као уски појас ничије земље на линији додира цивилизација.

Дубоко свестан тих околности био је и прота Матеја, док је на путу за Петроград, симболично изводећи српску дипломатију у свет, поредио тај првенац са Колумбовим открићем Америке. Вапијући на двору руског цара за помоћ устаницима, разумео је Прота како велика царства дипломатијом увећавају своју моћ, чак и решавају унутрашње проблеме, док се мала својом дипломатијом углавном боре за опстанак.

Знао је то и Миљко Радоњић, који 1811. године постаје први српски попечитељ иностраних дела, по чему обележавамо два века модерне српске дипломатије. Знао је то и мудри Књаз Милош Обреновић, док је с Турцима у једној соби преговарао, у другој их митио, а напољу стпљиво градио нову српску државу.

Кад год је Србија размишљала једнодимензионално, кад год није настојала да хармонизује све релевантне утицаје бивала је изложена страдању; кад год је успевала

да успостави равнотежу – опстајала је и расла.

Тога смо данас свесни и ми, док са зебњом и надом – „са својим осиротелим народом... као лађа на пучини великог океана“, како је говорио Патријарх Арсеније Чарнојевић – трагамо за комадићем мирног мора, а стрепећи од бура и ломова. У временима која су пред нама, Србија ће поделити судбину света по томе што, као ни свет, из њих неће изаћи иста као што је ушла. Али, за разлику од неких срећнијих простора, ми се данас боримо за то да она из глобалног вихора изађе јача и боља знајући да уколико не будемо успешни постоји опасност да потпуно нестанемо и угасимо се у вртлогу историје.

Но, ипак треба да нас охрабри чињеница да, смештени у средиште руже моћних глобалних ветрова, нисмо први којима се то овде догађа. Али управо зато треба да свој учинак меримо крупним аршинима наших славних претходника: Какву снагу визије нам је предао Илија Гарашанин, гледајући далеко у будућност у још сасвим неослобођеној Србији? Какву нам је веру у победу завештао Никола Пашић када је ујесен 1915. са старим краљем у Призрену одлучио да се повуче преко Проклетија, знајући да тиме чини нешто што ће за последицу имати то да за неко време Србије неће бити на једином простору на коме је до тада постојала? Коначно, коју нам је своју последњу мисао предао на чување Александар Први Ујединитељ, док је у Марсеју падао као прва велика жртва фашистичког терора?

Свет који се данас пред нама рађа много више личи на онај из бурног доба друге половине 19. и прве половине 20. века, него из времена равнотеже која су уследила. Данас у нашој непосредној близини израстају две велике, нама врло добро знане, силе. На северозападним вратима Балкана, из потреса глобалне финансијске кризе се уздуже Немачки џин; на нашим југоисточним капијама, после целог века, поново се усправља Турска. Те две земље данас су наши партнери, али колико год марљиво радили на томе да са њима уклопимо своје интересе, они се са њиховим ипак не подударају до краја. Трећа сила – током историје наш најснажнији савезник Русија – има, гледано из наше перспективе, за разлику од претходне две, један недостатак. Географски нам је далеко.

У времену у коме живимо, свака од ових сила се налази у стању своје драматичне мене – у ситуацији за коју видимо да је сасвим различита од оне јуче, и за коју са извесношћу можемо рећи да није иста као она у којој ће бити сутра. Тај хук на хоризонту овде свако

осетљиво ухо испуњава опрезом, јер добро знамо да су улози малих држава и народа у глобалним променама по правилу највећи.

Кад год је Србија размишљала једнодимензионално, кад год није настојала да хармонизује све релевантне утицаје бивала је изложена страдању; кад год је успевала да успостави равнотежу – опстајала је и расла.

Ни наша генерација није поштеђена старих усуда. Када је у октобру 2000. године, дошло до успостављања демократске власти, били смо уверени да и Србија и регион улазе у фазу равноправне сарадње, хармоније и напретка.

Данас је свет много мањи него што је био нашим претходницима. Захваљујући технолошком напретку, данас и добро и зло, када крену пут Србије, стижу овде брже него икад. Зато су данас наше могућности веће, али и наше грешке могу да буду кобније. Имајући то у виду, српска дипломатија данас ради на више паралелних поља. Она широм света брани наше право на неповредивост уставних граница и заштиту интереса својих сународника који живе у оквиру и ван њих; придобија подршку за прикључење Србије савременој европској породици народа; успоставља мостове сарадње према бројним земљама, чак и оним у којима нам врата нису увек била широко отворена; она данас има важно место и у економској обнови Србије у једном новом времену, у коме Стаљин вероватно више не би питао колико папа има дивизија, већ колики му је привредни раст. Уверен сам да, када би српска дипломатија само један од поменутих елемената занемарила на рачун осталих, наш државни брод не би наставио да плови правом линијом. При томе знамо да велике земље таквима чини то што су велике. Мале земље већом не чине њене димензије, већ њихова промишљеност, прагматизам, родољубље и могућност да у сваком тренутку сарађује са што је могуће већим бројем партнера. У неизвесним временима која очекују човечанство, наши најјачи адути не могу бити ни у оружју нити у економској снази, јер је немамо довољно, већ у луцидности наших идеја, као и мудрости и стрпљењу да их упркос свим тешкоћама спроводимо у дело.

После Берлинског конгреса, када смо и формално остварили своју независност, чинило се да земљи, после бурних година, предстоје деценије мира и стабилности. Али Аустроугарска влада ставила је тада Београд пред избор – или ће Бечу дати статус трговински најповлаштеније нације или ће се суочити са царинским ратом, који је подразумевао затварање тржишта Монархије за српску робу, дакле санкције и вероватни слом српске привреде. Иако му је било саветовано да ћутке прихвати „реалност“, један од највећих српских државника, Јован Ристић са правом је страховао

да би тај споразум Србију ставио под пуну контролу Беча. Две године је Ристић одолевао уценама, купујући време и склапајући привремене трговинске уговоре са Русијом, Енглеском, Италијом...

Србија данас својим партнерима нуди рационалну политику сарадње на бази узајамног поштовања у духу достојанственог Јована Ристића, док неки од нас траже беспоговорно прихватање својствено Чедомиљу Мијатовићу.

Не могавши да се више одупире унутрашњим притисцима, Ристић је 1880. године поднео оставку, а само две недеље касније уговор са Бечом потписао је Чедомиљ Мијатовић, заговорник радикалног преокрета у спољној политици. Убрзо потом, био је принуђен да прихвати и тајну конвенцију са Аустро-Угарском, која је Србију практично свела на ниво марионетске државе. Као награду за тај уступак, Цар Фрањо Јосиф је Мијатовића произвео у грофа. Титулу зарађену предајом, Чедомиљ се никада није усудио да обелодани. Умро је много година касније у Лондону, у забраву и сиромаштву.

Један ултиматум водио је другом, све док коначно у Београд 23. јула 1914. није стигао и онај који се није могао прихватити. Његово одбијање Србију је овенчало ловорикама глобалне славе. Никада не смемо заборавити колико је у њу била уграђена подршка светог руског цара Николаја Другог, који је, штитећи Србију, ушао у Велики рат и, са својом круном и породицом, у револуцији пао као његова последња жртва. Из тог времена памтимо са дубоком захвалношћу и америчког председника Вудроа Вилсона који је, враћајући начело морала у европску политику, после Првог светског рата заштитио Србију од апетита сила победница, и на Видовдан 1918. прогласио српски дан у Америци, када се на Белој кући и свим јавним зградама у Вашингтону вијорила српска застава.

Следећи ултиматум стигао је у виду једног Пакта. Београд је потписивањем уговора са Хитлером ризиковао да се нађе на страни зла, први пут у својој историји. Одбијање и тог ултиматума, које је дословно извео српски народ, плаћено је небројеним жртвама, иако данас нико од нас не може да замисли шта би се догодило да смо 1945. годину дочекали на страни фашизма. Коначно, ултиматуми су нам стизали и са друге, братске стране. Чувено историјско „не“ 1948. уверило нас је да никада, слажући своју геополитичку парадигму, не смемо бити искључиви. Раскид са Совјетским Савезом носио је огромне ризике, затворио нам је једна, а отворио сва друга врата. Деценија које су уследиле сећамо се као златног доба југословенске дипломатије, када је наша земља била један од изузетно угледних и утицајних међународних чинилаца кроз своје предводништво

Покретом несврстаних.

Страдали смо кад год нисмо разумевали природу тектонских померања у свету. Успевали смо кад смо је разумели и имали вештине да, јашући на таласима промена, искористимо њихову снагу. Кад год смо имали храбрости да испловимо са наших обала, у отаџбину смо се враћали са капиталом који нас је чинио релевантнијим и на европској и на светској позорници. Кад год смо у свом окружењу предњачили у уређењу државе, хармонизацији друштва и економском просперитету, наша реч се више чула, наше идеје налазиле плодно тле, а наши сународници ван наших граница уживали већа права.

На жалост, ни наша генерација није поштеђена старих усуда. Када је у октобру 2000. године, дошло до успостављања демократске власти, били смо уверени да и Србија и регион улазе у фазу равноправне сарадње, хармоније и напретка. У остварење тог циља, уложили смо велике напоре, рекао бих као мало која друга земља на свом путу у Европску унију, путу којим ћемо, упркос тешкоћама, наставити да корачамо. Али тешко је не приметити - 11 година касније – да је Србија неупоредиво више променила свој однос у позитивном смеру према окружењу, него што се догодило супротно. Данас је, пред нама поново нешто врло блиско ултиматуму – од нас се тражи одрицање од Резолуције 1244 како би убрзали свој европски пут. На то не можемо пристати. Србија данас својим партнерима нуди рационалну политику сарадње на бази узајамног поштовања у духу достојанственог Јована Ристића, док неки од нас траже беспоговорно прихватање својствено Чедомиљу Мијатовићу.

Двовековно искуство српске дипломатије учи нас да опстајање државе почива на три начела. Прво је свест да нам пристанци на ултиматуме никада нису доносили корист, већ само водили новима. Друго, показивало се да, кад год нисмо били искључиви – када нисмо слепо прихватили било какву догму, а уз то мудро избегавали конфронтацију са великима – из историјских ковитлаца смо излазили, ако не јачи, онда са далеко мање ожиљака. И треће, повест српске државе и дипломатије сведочи да смо увек били на правој страни историје – оној која се на крају није показивала само праведнијом, већ и победничком. Честито наслеђе наших славних претходника и брига за народ и државу налажу нам да на тим начелима истрајемо и данас. Питања која су пред нама су велика, искушења можда још већа. Али све док се држимо ових начела – наша судбина остаће у

нашим рукама.

Повест српске државе и дипломатије сведочи да смо увек били на правој страни историје – оној која се на крају није показивала само праведнијом, већ и победничком. Честито наслеђе наших славних претходника и брига за народ и државу налажу нам да на тим начелима истрајемо и данас.

На крају, дозволите ми да своје излагање завршим са речима приписаним Светом Сави: „У почетку бејасмо збуњени. Исток је мислио да смо Запад, док нас је Запад сматрао Истоком. Неки међу нама погрешно су разумели наше место у преплитању ових струја и говорили: 'Ми не припадамо ни једнима ни другима', док други довикиваше: 'Ми искључиво припадамо једној или другој страни'. А ја теби кажем, да смо судбином одређени да будемо Истоку Запад и Западу Исток, да признајемо небески Јерусалим изнад и у нас, а овде на земљи никоме да до краја не верујемо“.

Осам векова касније, ове речи и даље одзвањају истом снагом као и на дан када су изговорене.

(Говор министра спољних послова Вука Јеремића на прослави 200-годишњице Министарства спољних послова Србије)